

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Antikens kultur och samhällsliv

Vad var det romarna drogs
till i
Etrusca disciplina
och hur utnyttjade romarna
haruspices

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Begreppsförklaring	3
1.2 Syfte och avgränsningar	4
1.3 Material och tillvägagångssätt.....	4
2. Bakgrund	6
2.1 Etruskernas ursprung.....	6
2.2 Etruskerna och romarnas gemensamma historia.....	7
3. Analys	8
3.1 Etruskernas <i>Etrusca disciplina</i>	8
3.1.1 Haruspex, vilka var de och vad var det de utförde?	9
3.2 <i>Haruspices</i> på romersk mark	10
3.2.1 Privata haruspex	12
3.3 <i>Ordo sexaginta haruspicum</i> och dess närvaro i Rom	12
3.4 Vad tillförde <i>ordo sexaginta haruspicum</i> åt romarna	13
3.4.1 Två exempel från antika källor	14
3.5 Trolöshet och blixtar	15
4. Slutsats	17
5. Personliga reflektioner	19
Bibliografi	19
Modern litteratur.....	19
Antika källor.....	21
Bildförteckning.....	21

Sedan uppsatsen blev klar och lämnades in har den genomgått vissa förändringar. Materialet har fått lite fler förklaringar och en del meningar har utvecklats p.g.a. att jag nu inte har någon mängd/längd-restriktion. Texten har blivit mindre komprimerad för att underlätta läsningen, och fotnoterna har fått en större teckenstorlek, dessutom har marginalerna dagits in till normalbredd.

1. Inledning

Teckentydare som bad, tänkte och beskådade olika sorters ting för att efter ett bestämt mönster eller på en ingivelse komma fram till vad gudarna ville folket, var det trovärdigt, kunde det vara något att bry sig om, eller sågs de bara som en lustig detalj i samhällsbilden? Det är knappast troligt, för romarna ansåg att etruskerna var det mest religiösa folket av alla. De trodde att de etruskiska prästerna hade förmågor utöver det normala att de genom total koncentration och uppriktig religiös energi kunde få reda på vad som bekymrade gudarna och hur det skulle åtgärdas. Om detta verkligen var fallet, borde varje styrande makt ha önskat deras hjälp, och romarna bör ha skattat sig lyckliga som hade deras förtroende. Men hur kom det sig att ett närbeläget fientligt folk fick tillträde i den romerska religionen, en religion vars främsta uppgift var att beskydda den romerska staten och dess invånare? Vad var det den etruskiska religionen, *Etrusca disciplina*, innehöll som lockade romarna att bjuda in etruskiska präster, *haruspices*, att tolka järtecken¹ åt den romerska senaten?

1.1 Begreppsförklaring

Det förekommer tre viktiga begrepp i uppsatsen som behöver en förklaring.

Först ut, *Etrusca disciplina*, ordet *disciplina* är här använt i den brukliga latinska innebörden av, vetenskap, en religiös vetenskap. Denna etruskiska vetenskap var samtidigt en lära, *disciplina*, som kommer från ordet *discere* vilket innebär ”lära sig”. Lärdomarna till denna vetenskap fick man ur de etruskiska religiösa skrifterna *libri Etrusci*.² *Etrusca disciplina* fungerar som ett gemensamt namn på alla delarna av den etruskiska religionen.

Det andra är *haruspex* som i plural blir *haruspices*, detta är det latinska ordet för en form av etruskiska präster. Det finns ett troligt etruskiskt ord för *haruspex*, *netsvis*.³ Jag kommer ändå att använda mig av den latinska formen, för den är oomtvistad och uppsatsen rör sig i huvudsak inom områden där dessa präster har benämnts som *haruspices*. Det finns inget svenskt ord som motsvarar *haruspex*.

Sist ut är *ordo sexaginta haruspicum*, de sextio teckentydarnas orden.⁴ Det var ett kollegium som periodvis fanns tillgängligt i romarriket. Det bestod troligen av fem utbildade *ha-*

¹Järtecken, är händelser som bryter mot det som i övrigt anses som naturligt.

²Briquel 2007, 83.

³Bonfante 1986, 265, Thomson de Grummond A2006, 39.

⁴Scheid 2003, 123. Se även avsnitt 3.3 *Ordo sexaginta haruspicum* och dess närvaro i Rom.

ruspices från vart och ett av de tolv olika folken⁵ i Etrurien.⁶ Kollegium var ordet romarna använde för att benämna olika grupper, t.ex. *collegium Pontificum*, vilket var ett kollegium av överstepräster.

1.2 Syfte och avgränsningar

Mitt syfte är att hitta ett flertal element inom *Etrusca disciplina* som framstod som absolut outhärliga för romarna. För att hitta svaret ställer jag mig följande frågor; Vad var det som *Etrusca disciplina* innehöll som saknades i den romerska religionen? Vilka unika förmågor var det, som *haruspices* besatt, som gav dem både insyn och delaktighet i romarrikets inre religiösa och politiska beslut?

Uppsatsen kommer att avgränsas genom att jag nästan uteslutande behandlar *libri haruspicini* och lämnar de andra mindre omskrivna delarna av *Etrusca disciplina* utanför.⁷ Dessutom kommer jag enbart att behandla de *haruspices* som utnyttjades officiellt av romarna, dock kan någon enstaka privat *haruspex* till en högt uppsatt romare komma att omnämnas. Jag kommer alltså att utelämna de som ibland benämns som *by-haruspices*, det är dessa som de antika författarna vid tillfälle har liknat vid charlataner. Jag kommer inte att uppehålla mig vid etruskernas geografiska position. Men vikten av deras rent rumsliga placering är ändå såpass stor att den kort måste omnämnas, fast betydelsen är relativt uppenbar och därmed förhållandevis enkel att ta till sig. Etruskerna var i många lägen, till exempel under det andra puniska kriget (218-202 f.Kr.), den sista utposten mot romarnas otaliga fiender som kom ned ifrån alperna.⁸ Etruskerna stred inte ofta tillsammans med romarna men deras landområden utgjorde platsen för stridigheter och verkade som ett extra hinder för fienderna att ta sig ända fram till staden Rom. Rent geografiskt var det av stor vikt för romarna att vara eniga med etruskerna och medlemmarna i *ordo sexaginta haruspicum* som utgjordes av förnäma personer från de tolv folken i Etrurien och dess styrande elit. Romarna gjorde ett klokt val när de visade respekt mot detta ovanligt religiösa folk genom att ge *ordo sexaginta haruspicum* och dess medlemmar från de styrande etruskiska familjerna en officiell funktion i det romerska samhället. Genom dessa fick romarna en direkt relation till de styrande familjerna i de tolv främsta etruskiska städerna.

1.3 Material och tillvägagångssätt

Urvalet av material som finns att tillgå om *Etrusca disciplina* och *haruspices* roll i det romerska samhället är inte omfattande. Etruskernas egna antika skrift har i enbart mycket liten omfattning nått våra dagar och har i detta ämne inget att tillföra. Av de icke etruskiska antika

⁵MacBain 1982, 49, *duodecim populi Etruriae*, de tolv folken i Etrurien, omnämns ofta på latin i litteraturen.

⁶Se avsnitt 2.1 Etruskernas ursprung.

⁷Se avsnitt 3.1 Etruskernas *Etrusca disciplina*.

⁸MacBain 1982, 44-45.

författarna har min främsta källa varit Livius, men även hos Cicero hämtar jag upplysningar.⁹ Hos dem finns korta berättelser om *haruspices* och flera andra antika källor bidrar med insprängda omnämmanden och kommentarer om *haruspices* i sina texter. Inte hos någon ges en fullständig arbetsbeskrivning för en *haruspex*. De texter som finns måste också tolkas utifrån och med uppmärksamhet på, att det nästan uteslutande var författade av romare. De moderna författarna tar oftast bara upp frågeställningen med några få rader, däremot hänvisar de till antika källor och citerar romerska författare. Sen finns författare som Scheid, han anser att det inte finns tillräckligt med material för att utreda vilket inflytande etruskerna hade på romarna.¹⁰ Medan andra har mer omfattande utläggningar att tillgå i sina böcker, jag fastnade för professor Eric M. Orlins bok, *Foreign cults in Rome – Creating a roman empire*.¹¹ Samt den bok som Orlin har använt som huvudkälla som är skriven av MacBain, *Prodigy and expiation: a study in religion and politics in Republican Rome*.¹² En enkel sammanfattande skrift av D. Briquel, *Etruskerna*, har hjälpt mig med de svenska ordvalen.¹³ Antikvetare och arkeologer från tiden runt detta sekels början var ofta nedvärderande mot etruskerna, så deras texter uttrycker ofta en negativ inställning, jag låter ett citat från arkeologen Sir Ellis Minns exemplifiera detta.¹⁴

”To those who, like me, dislike the Etruscans, it is a grief that we should have got our alphabet through them, for myself I think it would have been better without their share in it.”

För att kunna komma fram till vad det var som romarna drogs till i *Etrusca disciplina* har jag bedrivit litterära studier av de antika källorna och nutida forskare. Resultatet kan enbart redovisas genom att ett brett historiskt sammanhang av relationen mellan romare och etrusker beskrivs. Jag kommer att beskriva hur och när *haruspices* förekom i romarriket från Roms grundläggning till kristendomens införande. De viktigaste skillnaderna mellan den romerska religionen och *Etrusca disciplina* kommer att redogöras för. Olika skeenden där *haruspices* deltar beskrivs med de antika källorna som ursprung, detta för att förtydliga hur djupt involverade *haruspices* kunde vara i de romerska statliga besluten.

⁹Livius, *The early history of Rome*. Titus Livius 59 f.Kr. – 17 e.Kr. var en romersk historieskrivare, född i norra Italien Padua. Från utdrag i andra böcker från bibliografen, Marcus Tullius Cicero 106-43 f.Kr. var en romersk talare, författare, politiker född i mellersta Italien i Arpinum.

¹⁰Scheid 2003, 12.

¹¹Orlin 2010.

¹²MacBain 1982.

¹³Briquel 2007.

¹⁴Barker & Rasmussen 1997, 293. Sir Ellis Mills levde 1874- 1953 e.Kr.

2. Bakgrund

Avsnittet kommer att presentera Etruriens geografiska läge och etruskernas historiska bakgrund. Avslutningsvis kommer etruskernas och romarnas gemensamma historia som grannfolk att granskas med tyngdpunkt på vilka element romarna tagit till sig från etruskerna.

2.1 Etruskernas ursprung

Etruskernas omtvistade ursprung lämnar vi därhän, jag nöjer mig med att konstatera att de sedan åtminstone 1100-talet varit bosatta på italisk mark.¹⁵ Deras huvudsakliga landområde sträckte sig mellan floderna Tibern och Arno samt Tyrrenska havet och Apenninerna och kallades Etrurien. Dagens Toscana motsvarar i stort etruskernas geografiska placering.

Föregångare i det etruskiska området var proto-villanovakulturen. Från sen bronsålder (1100-900 f.Kr.) började de bygga befästa samhällen uppe på bergstopparna, många liknande kan vi se än idag om vi kör omkring i det toskanska landskapet.¹⁶ Dessa samhällen utvecklades kontinuerligt även under villanovaperioden (900-700 f.Kr.). Nästintill varje enskilt etruskiskt samhälle bär under sig bevis för att där tidigare legat ett villanova samhälle. Detta skapar åt etruskerna en historisk länk tillbaka till bronsåldern.¹⁷ Det sker ingen tydlig brytning mellan villanovakulturen och den etruskiska kulturen utan det är en succesiv övergång då de protourbana villanovaboplatserna utvecklas till etruskiska städer.¹⁸

Etrusker börjar folket i villanovakulturen kallas från 700-talet f.Kr. Från denna tid och framåt utkristalliseras långsamt några viktiga centra, detta skedde genom inflyttning från mindre byar och centralisering av människorna i det som blev till de etruskiska städerna. I dessa utvecklades sedermera den etruskiska högtstående kulturen. Tillsammans formade de ett förbund av 12 etruskiska stadsstater.¹⁹ De 12 genomförde gemensamma aktioner och bildade allianser, fast de var inte en sammanhållen nation. Inte under någon tid kan man omtala etruskerna som en enhet, det kan inte heller kallas ett imperium.²⁰ Sir Lawrence beskriver det så här.²¹

”Det har aldrig funnits någon etruskisk nation. I historisk tid var det endast ett stort förbund av stammar eller folk som använde det etruskiska språket och den etruskiska skriften – åtminstone officiellt – och som förnedades genom sina gemensamma religiösa känslor och sedvänjor.”

¹⁵Barker & Rasmussen 1997, 83.

¹⁶Barker & Rasmussen 1997, 6 & 60. Benämningen Villanova kom från en begravningsplats vid byn Villanova (ca;8km. från nutida Bologna) som Giovanni Gozzadini grävde ut 1853 e.Kr.

¹⁷Torelli 1986, 50.

¹⁸Briquel 2007, 21-2. Briquel anser att de lika gärna skulle kunnat kallas proto-etrusker.

¹⁹MacBain 1982, 48-9, Briquel 2007, 36. En del forskare framför osäkerhet gällande antalet, men de flesta säger 12, fast vilka städer som ingick varierade med tid och vem som omtalar det.

²⁰Farney 2010, 125.

²¹Lawrence 1954, 33. D.H. Lawrence 1885 -1930 e.Kr. var en brittisk författare och poet, mest känd för *Lady Chatterleys älskare*.

2.2 Etruskerna och romarnas gemensamma historia

Från början av den orientaliserande perioden (700-talet f.Kr.) och fram till 400-talet f.Kr. var etruskerna en kraftfull makt att räkna med från alperna och ned till södra Italien.²² Rom anses ha grundlagts år 753 f.Kr. bara ett stenkast ifrån den etruskiska staden Veii. Romulus grundlade Rom, med delvis etruskiska ritualer.²³ Roms fjärde kung var etrusk och tillträdde 616 f.Kr., det släktet styrde sen fram till 509 f.Kr. Vid slutet för deras dominans var Tarquinius Superbus (despoten) kung och hans avträde blev minst sagt neslig, med en kungason, Sextus, som anklagades för våldtäkt av adels- damen Lucretia. Efter att hon avslöjat förgriparen så tog hon sitt eget liv. Hennes heder försvarades av maken Lucius Collatinus och hans vän Lucius Junius Brutus. Dessa båda försvarare av den kvinnliga hedern blev inom den nya republiken Rom de två allra första senatorerna. Brutus lär direkt efter Lucretias självmord ha dragit kniven ut ur hennes bröstkorg och deklamerat, allt enligt Livius, att han skulle förfölja Tarquinius despoten, hans syndfulla fru och alla deras barn och aldrig mer skulle han tillåta vare sig dem eller någon annan man att bli kung i Rom.²⁴ Efter avsättandet av kungen kommer etruskerna och romarna i direkt konflikt med varandra och den långvariga konflikten kulminerar i och med den tioåriga belägringen av Veii.²⁵ Denna stad, som slutligen intogs av romarna år 396 f.Kr., var startskottet för deras övertagande av hela Etrurien. Volsinii stod som den sista etruskiska staden, men också denna stad och dess invånare fick ge upp, och Volsinii intogs år 264 f.Kr.

De flesta etruskiska städerna blev med tiden allierade med romarna. Detta innebar vissa skyldigheter, skatter osv. samt att de inte fick föra någon utrikespolitik, men inom städerna fick de behålla sin kultur och sitt feodala klassystem.²⁶

Etruskerna och romarnas långvariga gemensamma historia har medfört att romarna absorberat en hel del av den etruskiska kulturen. Som jag tidigare skrivit började denna överföring redan med Romulus stadsgrundläggning och har sedan fortsatt.²⁷ För att påvisa hur stort det etruskiska inflytandet var på romarriket, kommer jag att nämna några av det romerska imperiets synliga symboler som kom med etruskerna. Först ut är *toga praetexta*, en toga med ett purpurfärgat band som bars av någon på en vald post eller en präst. *Fasces* ”björk”knippen som syftade på makten att prygla med en bila instucken som påvisade makten om att kunna halsugga, bilan förbjöds senare i Rom, *fasces* bars av liktorerna.²⁸ Generaler i triumfprocession fick enligt etruskisk sed köra häst och vagn samt bära en mängd olika saker med etruskiskt ursprung, *tunica palmata*, ett gulddiadem, en spira av elfenben krönt med en örn m.m.²⁹ Det

²²Farney 2010, 125, Etruskiska tidsperioder 700-570 f.Kr. orientaliseringen 570-470 f.Kr. arkaiska 470-300 f.Kr. klassisk 300-31 f.Kr. hellenistisk, uppgiften från Barker & Rasmussen 1997, 6.

²³Briquel 2007, 42.

²⁴Livius 101-2. (1.58)

²⁵Detta kan vara en helt igenom mytologiskt vald tidsperiod för att länka händelsen samman med Troja.

²⁶Farney 2010, 126-7.

²⁷Nu får man ha förbiseende med att detta troligen är ett rent mytologisk skeende.

²⁸Statstjänstemän vars funktion var livvaktens åt olika ämbetsmän.

²⁹Farney 2010, 125-6, *tunica palmata*, en broderad purpurfärgad tunika.

latinska alfabetet med ursprung i Grekland, tog vägen om Etrurien och genomgick förändringar, innan det togs i bruk av romarna. De romerska kungarna med etruskiskt ursprung hade med sig sportspel, ett förbättrat åkerbruk, dräneringar och arkitektur, framförallt tempel.³⁰ Att romarna ibland blev beroende av etruskerna finns det exempel på och det var nog inte lätt att acceptera för en romare. Under 400-talet f.Kr. vid upprepade hungersnöder försåg etruskerna dem med korn,³¹ och när gallerna år 390 f.Kr. anföll Rom och romarnas högt älskade vestaler behövde en tillfällig fristad, då fick de det hos etruskerna i Caere.³²

3. Analys

Mitt mål är att komma fram till vad det var som romarna drogs till i *Etrusca disciplina*, och hur utövarna av *Etrusca disciplina* användes av romarna. Hur blev *haruspices* till ett kollegium och vilken uppgift hade *ordo sexaginta haruspicum* i romarriket?

3.1 Etruskernas *Etrusca disciplina*

Libri Etrusci, handböckerna inom *Etrusca disciplina*, har inte nått oss direkt från den etruskiska källan och de fragment som finns bevarade har nästan uteslutande filtrerats genom romerska författares hjärnor.³³ Texterna benämns *libri fulgurales* (om åska), *libri rituales* (om ritualer, gränser, grundläggningar, militäraktioner m.m.), *libri acherontici* (om undervärlden) samt *libri haruspicini* (om teckentydning) den sistnämnda är uppsatsen koncentrerad omkring.³⁴ *Etrusca disciplina* är uppenbarad av profeter och nedtecknad. Den mest väldokumenterade profeten Tages (hans latinska namn) som enligt de flesta källorna plöjdes upp, eller åtminstone steg upp ur en plogfåra. Han uppenbarade sig som ett litet barn men med ett uttryck som en vis man. Han talade till folket och folket skrev ned vad han sade, detta gav dem stora delar av *libri Etrusci*.³⁵ Cicero avslöjar i *On Divination* hur Tages plöjs fram och att hela Etrurien samlas på platsen och att de mottar hans ord och skriver ned dem. I Ovidius³⁶ *Metamorfoser* kan man läsa att, invånarna kallade honom Tages, han som först lärde det etruskiska folket hur man kunde se framtida händelser.³⁷ En annan profet är Begoe eller Vegoia, om henne är de latinska författarna inte lika välberättande. Men hon behandlar jordens uppkomst, gränsdragningar och framförallt betydelsen av åska och dess konsekvenser.³⁸ Det viktiga i detta sammanhang och för uppsatsens syfte är att etruskerna hade en religiös litteratur att undervisa och lära sig ifrån. Romarna själva hade bara en enda text, *libri Sibyllini*, profetior som var nedskrivna på grekisk hexameter. Dessa profetior hade den sista etruskiska kungen som

³⁰Barker & Rasmussen 1997, 293-6. Vitruvius skriver apropå tempen i sin bok *Om arkitektur* ca: år 30 f.Kr. ett stycke tillägnat toskanska tempel, ett prov på att de fortfarande var viktiga.

³¹Briquel 2007, 12.

³²Lawrence 1954, 18.

³³Barker & Rasmussen 1997, 92, Haynes 2000, 270.

³⁴Haynes 2000, 270-1. Böckerna benämns med lite olika namn och antal av olika forskare.

³⁵Thomson de Grummond A2006, 27.

³⁶Publius Ovidius Naso, 43f.Kr. - 17/18 e.Kr. Han var romersk poet.

³⁷Thomson de Grummond B2006, 192.

³⁸Thomson de Grummond A2006, 30.

verkade i Rom kommit över från en sibylla (sierska) och de texterna konsulterades frekvent under olika kristider i Rom.³⁹

3.1.1 *Haruspex*, vilka var de och vad var det de utförde?

Oavbrutet bör man påminna sig om, att i den antika världen var det inte ifrågasatt ifall man kunde förutspå framtiden utan bara vem som kunde göra det. Att verka som siare krävde att man förflyttade sig bortanför mänskliga begränsningar och detta utfördes bara korrekt av speciella personer, som oraklet i Delfi och de mest kompetenta teckentydarna, såsom *haruspices*.⁴⁰ Troligen fanns det många olika sorters präster i Etrurien, men dokumentationen om andra prästerskap än *haruspices* är synnerligen sparsam. Att det finns mer specifik fakta om *haruspices* beror på deras synliga ställning i romarriket, men detta betyder inte att deras verkliga funktion i Etrurien nödvändigtvis var densamma som den de hade i romarriket. Enighet råder om att *haruspices* kunde utnyttja olika former av både spådomar och tolkningar.⁴¹ Det är omtvistat ifall de verkligen studerade fåglarnas flykt men att de studerade gudomarnas olika åsktecken är väldokumenterat. Men det som är mest omtalat i dag är deras förmåga att tyda tecknen från offrade djurs inälvor. Ifall en och samma *haruspex* kunde utföra olika spådomstekniker, det finns det inga rapporter om. Hur och var de gick i lära finns det inga bevis för, däremot att de studerade för att lära sig konsten är alla överens om.

De *haruspices* som tolkade i inälvor hade ett unikt studiematerial, en modell av en fårlever, som de nog bar med sig genom livet. Här används den kända Piacenzalevern (se bild) som modell, den är indelad i 42 sektioner och bär på 51 gudomliga namn. Som exempel kan näm-

³⁹Scheid 2003, 121.

⁴⁰Davies 2008, 131.

⁴¹Thomson de Grummond A2006, 39.

nas att den nordvästra sektorn av levern var befolkad av undervärldens gudar och att tecken som mynnade härifrån var särskilt olycksbådande.⁴² *Haruspices* såg på offerdjurets organ efter skador eller ovanligheter och beroende var på organet de såg något så relaterades det till motsvarande gud på modellen och svaret kunde tolkas positivt eller negativt. Troligen användes en liknande modell även av de *haruspices* som tolkade blixtar, de överförde då gudarnas olika sektioner till himlavalvet.

De som studerade var unga från de aristokratiska familjerna, troligen gick studiematerial och yrke i arv från far till son. Valet att hålla kvar religionens främsta utövare inom aristokratien var nog helt politiskt och även i gravarna framhävde *haruspices* sina attribut.⁴³ Kläderna gjorde att en *haruspex* blev lätt igenkänd, ovanpå en långärmad tunika som räckte till stövlarna, bar de en asymmetrisk mantel. Dess kant var tjock av ull eller skinn och den hölls på plats med en *fibula*.⁴⁴ På huvudet satt en platt mössa med en spetsig topp som knöts fast under hakan.⁴⁵ Det finns inga uppgifter angående vilken färg deras kläder hade.

3.2 *Haruspices* på romersk mark

Från Roms grundläggning år 753 f.Kr. till kungarikets slut 509 f.Kr. finns det en del referenser till *haruspices*. Det hände sig t.ex. under Roms tredje konungs regeringstid att en skur av stenar regnade från himlen och en *haruspex* tillråder då nio dagars religiös festival.⁴⁶ Omnämningarna är dock fåtaliga och sporadiska och om orsaken till att *haruspices* inte nämndes berodde på att de föll sig helt naturligt att de var där, eller om de utnyttjades väldigt sparsamt, är svårt att avgöra.

När den romerska monarkin sen blev en republik, så stod inte etruskerna högt i kurs. Bara vid exceptionella skeenden och svårtolkade situationer kan de ändå ”ses” i litteraturen⁴⁷.

Som exempel, år 398 f.Kr. var det problem med en sjö i Albanskogen, sjöns vatten steg trots att det var torka. Livius skrev att på grund av kriget med etruskerna, fanns inte de av Rom alltid anställda *haruspices* på plats och kunde lösa problemet. Att det sen i slutändan ändå var en äldre *haruspex* som avslöjade hur fenomenet skulle tolkas och hanteras för romarna var en tillfällighet och detta blev början till slutet av belägringen av Veii.⁴⁸ Vidare, hos Livius, finner vi vid samma tid historian om Veii kung, den omtalar att; Under tiden som kungen utför ett offer så är det en av hans präster (en *haruspex*) som säger; att det är den som skär upp offerdjurets inälvor som kommer att vinna kriget. Detta ska en kringsmygande romersk soldat ha hört och soldaten stal de ouppskurna inälvorna och förde dem till sin ledare, den romerske diktatorn Marcus Furius Camillus. Samme Camillus blir sedan vinnare i kriget

⁴²Haynes 2000, 278.

⁴³Briquel 2007, 85-86.

⁴⁴*Fibula* dräktspännen oftast i form av en brosch.

⁴⁵Haynes 2000, 279. Se bild på försättsbildet.

⁴⁶Livius 67-8, (1.31). Valet av påföljd var typiskt romerskt, så här ser man att *haruspices* påverkades av vilken miljö de arbetade i.

⁴⁷Orlin 2010, 88.

⁴⁸Livius 386, (5.15).

mot Veii. Livius ursäktar sig sen för sin historia och säger att han som historiker tycker att det är romantiska påhitt, men ändå tyckte han tydligen att det var värt att återge.⁴⁹

När romarna började belägringen av Veii år 406 f.Kr. var det inledningen till 142 år av mer eller mindre intensiva stridigheter mellan romare och etrusker. När Veii hade erkänt sig besegrat år 396 f.Kr. påbörjade romarna en process med att adoptera element ur den etruskiska religionen. Det brukliga förfarandet vid seger var annars att förgöra och förstöra. De uppenbara religiösa symbolerna brukade förstöras för att man skulle få ett känslomässigt övertag på befolkningen. Men romarna var inte rädda för det främmande, utan accepterade återkommande nya gudar till sina romerska gudomligheter. Efter att den sista etruskiska staden hade tillfallit romarna så blir det tydligt att referenserna angående *haruspices* långsamt ökar, när tiden för det andra puniska kriget är inne blir det en markant ökad användning av *haruspices* som sen håller i sig.⁵⁰ Enligt Livius var etruskerna överlägsna i religiösa frågor och det praktiska utövandet av religionen.⁵¹

Fientligheterna mellan Etrurien och romarriket upphörde någon gång mellan 280-78 f.Kr. och redan vid det senare årtalet ser vi en officiell grupp med *haruspices* nämnas i Rom. Cicero berättar att gruppen blivit inkallad av senaten och flera antika källor berättar sen om hur *haruspices* hittar huvudet till Jupiterstatyn. Huvudet hade vid en direkt träff av blixten flugit tusen fot bort och landat i Tibern.⁵² Kanske var detta upprinnelsen till romarnas önskan om att alla förnäma familjer i Etrurien skulle bilda sina ungdomar i *Etrusca disciplina*.⁵³ Som resultat ser vi bildandet av *ordo sexaginta haruspicum*⁵⁴ som får till uppgift att på senatens önskan tyda de många järtecken som uppstår. Genom att tyda och förklara tolkningen skulle de hjälpa till att förbättra relationen till gudarna. Det var inte enbart i Rom som man ville ha en egen kår av *haruspices* utan vi har genom inskrifter belägg för dem i 13 olika romerska städer. Förvånande är det att under den Severiska dynastin i Rom 192-235 e.Kr. införskaffades det en militär kår av *haruspices* som var med ute i fält.⁵⁵

När det i början av vår tideräkning ankommer ”utländska former av vidskepelse” som kejsare Claudius uttrycker det, så stärks kåren med *haruspices* ytterligare. Romarna kunde genom etruskernas uppenbarade och bokliga religion hävda att de redan hade den form av religion som judendom och kristendom kunde erbjuda. Med egna heliga böcker och profeter födda ur italisk jord. *Haruspices* stod i främsta ledet när det gällde att bekämpa och förfölja de kristna. Kampen var från början ojämn. När sen kejsarna Theodosius och Honorius införde olika dekret i slutet på 300-talet e.Kr. som förbjöd utövande av förfäderskult, innebar detta att offer och spådomskonst hädanefter var uteslutet.⁵⁶ Detta blev den sista dödsstöten för den

⁴⁹Livius 394, (5.21).

⁵⁰MacBain 1982, 44. Andra puniska kriget varade 218-202 f.Kr.

⁵¹Tatum 2006, Xi.

⁵²MacBain 1982, 47.

⁵³Orlin 2010, 93 Detta vet vi genom Ciceros *De divinatione* 1,92. Han uttrycker där att detta skedde under hans förfäders dagar.

⁵⁴De sextio teckentydarnas orden. Se förklaring i 1.1 Begreppsförklaring.

⁵⁵Briquel 2007, 87.

⁵⁶Briquel 2007, 89-90.

sedan länge tvinande *Etrusca disciplina*. Sedan den sista etruskiska staden föll i romarnas händer hade en romanisering pågått, som innefattade hela den etruskiska kulturen. Det etruskiska språket försvann och under det sista århundradet var det bara sporadiskt i bruk. Men för de som verkade som *haruspex* var språket fortfarande levande tills dekretet fastslogs, vars innebörd blev slutet för *Etrusca disciplina* och att det var de kristnas tur att ta över på den religiösa spelplanen.⁵⁷

3.2.1 Privata *haruspex*

Samtidigt som *ordo sexaginta haruspicum* var verksamt, blev det också vanligt att förnäma och högt uppsatta romare anförtrode sig åt en privat *haruspex*. Caesars *haruspex* hette Spurinna. Jag nämner honom för att det är ovanligt med namngivna *haruspices* och oftast behandlas de anonymt i texterna. Gracchernas⁵⁸ far klagade bittert på *haruspices* i senaten, men använde dem sen själv och följde deras råd.⁵⁹ 250 år senare blir Plinius den yngre rådd av en *haruspex* att återställa en helgedom i sin trädgård åt gudinnan Ceres.⁶⁰ Under kejsartiden var det vanligt att kejsaren hade en anställd *haruspex* som skulle hjälpa till att förhärlika kejsarmakten. Kejsarna kunde utnyttja folks tilltro för *haruspex* och tolka in i deras svar vad som bäst passade den politiska situationen. Strax före de ödesdigra dekreten kan vi i *Augustinus bekännelser* läsa hur vår blivande kyrkofader när han var i Karthago vänder sig till en *haruspex* för att få personliga råd.⁶¹ Fast i ärlighetens namn bör här nämnas att Augustinus senare i livet tyckte att de var riktiga charlataner.⁶² Naturligtvis fanns det kvacksalvare och billiga lurendrejare som utgav sig för att vara *haruspices* men de besatt tvivelaktiga förmågor och var komna från de lägre samhällsklasserna, kanske rent av från en annan nationalitet. Dessa finner vi i litteraturen och pjäserna som hånade figurer, men de lämnas utanför denna skrift, som koncentrerar sig på offentligt anlidade *haruspex*.

3.3 *Ordo sexaginta haruspicum* och dess närvaro i Rom

Det hade förenklats om man entydigt kunde sagt, att mellan det och det året verkade *ordo sexaginta haruspicum* hos romarna. Men tiden går att ringa in grovt, garanterat fanns kollegiet när Julius Caesar under 100-talet f.Kr. styrde romarriket fram till slutet av Theodosius I styre ca; 390 e.Kr.⁶³ Men samtidigt vet vi att Cicero under 100-talet f.Kr. skrev att det var en grupp av *haruspices* som blivit inkallade av senaten för att söka efter Jupiters huvud, samt att hans förfäder erfordrade att etruskiska barn skulle tränas i *Etrusca disciplina*. Uppgifter finns också om att det uråldriga kollegiet med *haruspices* förnyades av Claudius 47 e.Kr. i detta fall var

⁵⁷Thomson de Grummond 1986, 19.

⁵⁸Gaius Julius Caesar, 100 -44 f.Kr. i Rom, var militär och statsman, upphov till benämningen kejsare. Tiberius Sempronius Gracchus den äldre, 220/217-154 f.Kr. var en romersk fältherre och statsman som tillhörde plebejerna. Tiberius och Gaius Gracchus var hans söner.

⁵⁹Angående klagomålen i senaten se 3.4.1 Två exempel från antika källor.

⁶⁰Scheid 2003, 125. Gaius Plinius Cecilius Secundus, "*Plinius den yngre*" 63- 113 e.Kr. var en romersk jurist, författare och senator.

⁶¹Briquel 2007, 88. Aurelius Augustinus 354- 430 e.Kr. var filosof, teolog, retoriker och det latinska västerlandets mest betydande kyrkofader.

⁶²Augustinus 92-98, (Kap. 4. I-IV).

⁶³Theodosius I 346-395 e.Kr. Han var den sista kejsaren som regerade över hela romarriket.

det Tacitus⁶⁴ som tyckte att det redan då 47 e.Kr. var ett uråldrigt kollegium.⁶⁵ Ett kollegium av *haruspices* är osannolikt under den period som de stred om herraväldet i centrala Italien, vi såg ju tidigare att Livius berättar att det på grund av stridigheterna inte fanns några *haruspices* anställda år 398 f.Kr. Men år 278 när *haruspices* fann Jupiters huvud, borde kunna ses som en rimlig startpunkt för *ordo sexaginta haruspicum*.⁶⁶ Sen är det troligt, att det också under de tidiga etruskiska kungarna i Rom fanns ett kollegium av *haruspices* och att det är denna funktion som senare återupptas. Men från år 278 f.Kr. kunde man garanterat kalla in dem och sen fanns de i olika utsträckning att tillgå under 670 år framåt. En bidragande orsak till detta måste varit romarnas syn på deras religiositet, enligt Livius var de mer engagerade än någon annan nation i de religiösa frågorna.⁶⁷

3.4 Vad tillförde *ordo sexaginta haruspicum* åt romarna

Ordo sexaginta haruspicum bjöds in av den romerska staten, de välkomnade inte bara en enskild präst utan en hel kår med främmande präster. Det förekom andra utländska präster i Rom och de flesta bjöds in under 200-talet f.Kr. men då handlade det om enskilda personer som skulle tjänstgöra vid specifika helgedomar, såsom Ceres med sina prästinnor och Magna Mater som kom dit med sin präst. Men etruskernas stora följe av *haruspices* kom som ett samlat kollegium och dessutom från ett nyligen besekrat fientligt område. Det finns ingen parallell i den antika världen till detta fenomen.⁶⁸

Den romerska statsreligionen hade som främsta uppgift att bevaka statens välbefinnande och nu överlämnades detta delvis i händerna på tidigare bittra fiender. Deras uppgift var att tolka och delge hur man lämpligast skulle agera i känsliga situationer. Den romerska religionen byggde på orthopraxis och inte av någon släpphänt modell, utan manualerna skulle följas till punkt och pricka.⁶⁹ Annars var det till att göra om och göra rätt. De romerska ritualerna kunde förändras och de utvecklades, men mycket sällan togs något bort.⁷⁰ In i denna strikt styrda miljö bjöd man nu *ordo sexaginta haruspicum* välkomna att utföra sin religion på romersk mark. Nu var ju inte romarna obekanta med *Etrusca disciplina* utan det var en allmänt bekant religion som de var genuint imponerade av.⁷¹ Det krävdes dock att de frångick sina romerska vanor med enbart ritualer som religiöst utövande för att kunna ta till sig etruskernas bokliga, tolkningsreligion.

Romarna hade i sin religion inte tillgång till den nyckel som gav kunskapen om hur man skulle blidka gudarna när man väl hade retat upp dem. Var de inte i samklang med gudarna

⁶⁴Publius Cornelius Tacitus ca; 55 – 120 e.Kr. var en romersk historiker, författare och politiker.

⁶⁵Haynes 2000, 386 enligt Tacitus *Annaler* 11.15. Jag har valt att kalla dem *ordo sexaginta haruspicum* under hela perioden från 278 f.Kr. till 390-talet e.Kr. när namnet tillkom i romarriket är omtvistat.

⁶⁶Orlin 2010, 89.

⁶⁷Livius 367, (5.1).

⁶⁸Orlin 2010, 86.

⁶⁹Scheid 2003, 18. Orthopraxis är ett religiöst system grundat på ritualer och ritualernas korrekta utförande.

⁷⁰Davies 2008, 95.

⁷¹MacBain 1982, 43.

spelade det ingen roll vad de gjorde, allt var ändå dömt att misslyckas.⁷² Romarna hade teckentydare, *augurer*, främst de som studerade fåglars flykt, *auspicium*, och därmed kunde ge svar på direkta frågor. Men romarna hade också andra *augurer* som kunde tyda de olika tecknen som gudarna presenterade för dem.⁷³ Vad romarna inte hade var någon som kunde förutspå vad som skulle komma att ske, *haruspicio*, ville de ha utförliga svar och inte bara nekande eller jakande fick de bege sig till ett orakel eller till en *haruspex*. En *haruspex* kunde läsa sig till hur man kunde bemästra de olika fenomen och hur man skulle bete sig för att bäst komma tillrätta med dem i sina religiösa skrifter. De hade förmågan att tyda järtecknen. Alltså förstod de varför gudarna var sura och griniga och hur man kunde blidka dem. Att man också ur de olika varslen kunde sia om positiva/negativa kommande skeenden var en nyhet, det kunde inte ske med texterna från *libri Sibyllini*. Detta innebar att man nu kunde få besked om vad man skulle göra, inte bara vad man skulle undvika. Det gav romarna möjlighet till handling, att praktiskt utföra något för att förbättra situationen. *Ordo sexaginta haruspicum* kallades in av senaten och vissa specifika händelser verkar företrädesvis ha varit deras område, såsom tolkning av blixtar, androgyna barn och nyfödda missfoster, könsbyten, lågor från marken, bisvärmar mm.⁷⁴

3.4.1 Två exempel från antika källor

För att visa på deras integration i det romerska samhället följer nu två beskrivningar från antika källor över hur man kunde agerade. Först om ett barn som föddes i Frusino i Lazio söder om Rom med en storlek som en fyraåring år 207 f.Kr. Barnet var också androgyn⁷⁵ och blev fördömt av *haruspices* som förkunnade att det var en skamfull orenhet, ett förskräckligt förbud, som måste avvisas utan att det vidrör romersk mark. *Haruspices* fick utföra denna uppgift och for med barnet ut till havs där det dränktes levande i en kista. Sen följde på inrådan av *haruspices* insamlandet av donationer och dessa gåvor blev till en guldskål åt Juno Regina uppe på Avetinen, hon förärades den under överinseende av patriciska ediler. På detta skulle följa en procession av 27 oskulder som sjöng en hymn, detta var befordrat av *pontifices*, en administrativ överstepräst. Men när de övade slog blixten ned i Juno Reginas tempel och ytterligare soning krävdes, så de romerska ledamöterna, *decemviri*, lade ytterligare en dag till processionståget. Som kulmen på soningen offrades två vita kor och Juno fick två statyer gjorda av cederträ. Proceduren som helhet styrdes upp av *decemviri* som också utförde en del av ritualerna medan *haruspices* hade ansvar för tolkningen och tog hand om den viktiga dränknigen av det androgyna barnet.⁷⁶

Detta är ett exempel på hur *haruspices* och troligen då *ordo sexaginta haruspicum* samarbetade med *decemviri* och utförde religiösa handlingar sida vid sida med dem. *Decemviri* var

⁷²Briquel 2007, 87.

⁷³Scheid 2008, 112-3.

⁷⁴MacBain 1982, 126, Davies 2008, 64.

⁷⁵Androgyn är valt utifrån att mina huvudkällor MacBain & Orlin använder det ordet, Livius beskriver det som att det är osäkert om det är kvinnligt eller manligt (Livius 27.37). Ingen av dessa tre använder sig av det biologiska uttrycket hermafrodit (intersexuell) så jag har valt att följa dem i deras språkbruk.

⁷⁶Orlin 2010, 90, MacBain 1982, 65-6 & 128 och allt kommer ursprungligen från Livius 27.37.

ledamöter i en romerskt tiomannanämnd som tillsattes för speciella ändamål. Även andra ämbetens medlemmar deltog, det talas om både ediler och en överstepräst. Detta ger tydligt vid handen att *haruspices* hade en självklar plats i det religiösa skeendet. Speciellt mellan *decemviri* och *ordo sexaginta haruspicum* förefaller det ha funnits ett utvecklat samarbete.⁷⁷ Noterade finns minst tolv fall med andra androgyna barn som de samarbetat vid och sedan tillkommer en stor mängd andra järtecken och händelser som de tolkat, sonat och offrat för tillsammans. Bara vid ett tillfälle, som man kan läsa om, är de båda grupperna oense om interpretationen och det gällde responsen på en storm som välte en segerkolonn.⁷⁸ Denna enda rapport om oenighet gör det bara tydligare att de måste ha samarbetat väl, att deras olika sätt att gripa sig an religiösa spørsmål utgjorde ett komplement till varandra. *Decemviri* påbjöd vad som krävdes för ritualer medan *ordo sexaginta haruspicum* tolkade vad som komma skulle och påbjöd soningsmetoden. Samarbetet orsakades också av att *haruspices* inte var tillåtna att utföra offer på romersk mark och därför bara kunde omtala vilken soning som behövdes för att återställa ordningen.⁷⁹ När man kommer fram till år 130 f.Kr. så har det skett en kontinuerlig ökning i användandet av *ordo sexaginta haruspicum* och dess medlemmar av *haruspices* inkallas nu oftare till senaten än *decemviri*.⁸⁰

Det krävs ytterligare ett exempel, detta för att belysa deras rätt att medverka vid och i politiska beslut, härnäst följer en händelse från år 163 f.Kr. som vi finner hos Cicero.

Gracchus den äldre var konsul och höll i ett val, och ville själv bli vald, när rösträknaren plötsligt föll död ned.⁸¹ Han omtalade detta för senaten som bestämde att överlämna uppgifterna till dem som brukade behandla liknande frågor. *Haruspices* blev inkallade och beslutade att valet var ogiltigt. Gracchus blir som vansinnig och utbrister;

“Am I not thus proper, who am consul and augur and properly auspicated? And shall you, who are Tuscans and barbarians, have the right of the auspices of the Roman people, and be able to be the interpreters of our assemblies?”⁸²

Efter att ha avvisat *haruspices* från senaten avreser Gracchus ändå till sin provins och inser så sakteliga att han inte blivit giltigt vald till sin post. Att han olagligen anträtt den och åkt över gränsen utan att resan var godkänd. Han skrev till *augurerna* en omtolkad version av skeen-

⁷⁷Orlin 2010, 90.

⁷⁸MacBain 1982, 59.

⁷⁹MacBain 1982, 64-5.

⁸⁰Orlin 2010, 89.

⁸¹Angående Gracchus se 3.2.1 Privata *haruspex* och fotnoten på den sidan om Gracchus.

⁸²Orlin 2010, 99. Itane vero, ego non iustus, qui et consul rogavi et augur et auspicato? An vos Tусci ac barbari auspiciorum populi Romani ius tenetis et interpretes esse comitiorum potestis?

det, *augurerna* drog ärendet i senaten. Beslutet blev att konsuln skulle kliva åt sidan och nyval hållas.⁸³

Gracchus ifrågasättande gäller här toscanernas/barbarernas rättigheter att verka för det romerska folket, varför de fick besluta vad som var rätt och riktigt inom det romerska styrande organen. Han framställer här att det förekom ifrågasättande om varför de utländska *haruspices* hade rätt att döma i Rom. Senatens val av *haruspices* som rättskipare framstår som lite udda, ingen annanstans läser man om att de har lagt sin hand vid frågor om val och rösträkningar. Tolkningen av rösträknarens hastiga död var den troliga orsaken till deras framträdande roll i detta fall. Exemplet visar tydligt att *haruspices* inte var utestängda från det innersta rummet av den romerska staten. Här blev de direkt inblandade i valet av en konsul och utgången av hela historien blev precis som *haruspices* hade bedömt och tolkat situationen. Det är också värt att notera att de romerska *augurerna* inte grep tillfället i akt att överglänsa *haruspices*, utan de förde ärendet vidare till senaten. Ett av alla tecken på att *ordo sexaginta haruspicum* var en väl integrerad grupp, som var välkommen att utföra sitt värv i romarriket, när senaten hade kallat på dem.

Ordo sexaginta haruspicum var inte i Rom eller någonstans i romarriket för att införa *Etrusca disciplina* som den nya statsreligionen. De fanns bara på plats för att tyda olika järstecken och för att förutse händelseutvecklingar och ge de styrande olika valmöjligheterna inför beslut.⁸⁴ Det var deras unika förmåga och sätt att interpretiera skeenden och tecken som lockade romarna. De verkade inte i något specifikt sammanhang, utan de inkorporerades i den befintliga romerska religionen efter behov.

3.5 Trolöshet och blixtar

Det hände att *haruspices* missbrukade sin ställning och tolkade tecknen med tanken att det för romarna skulle bli ett negativt resultat. De var inte hela tiden bästa vänner utan stundom bittra fiender. När *haruspices* blev påkomna med att lura romarna, bestraffades det hårt. En notis av detta slag skrev Aulus Gellius.⁸⁵ En staty hade träffats av blixten och för att sona och avvända himlens vrede tillkallades, *haruspices*. De bestämde sig för att ge romarna helt felaktiga anvisningar och dessa av vrede givna anvisningar följdes av romarna. Senare blev *haruspices* avslöjade och dömdes till döden efter att de hade erkänt sin trolöshet. Efter att *haruspices* avslöjats och dömts för sina falska råd, skapar några vitsiga romerska pojkar en strof, som de sjunger på Roms gator.

”Ett dåligt råd är sämst för den som rådet ger.”⁸⁶

⁸³Orlin 2010, 99. Allt kommer ursprungligen från Cicero *De Natura Deorum*(en historia av Lucilius).

⁸⁴MacBain 1982, 126.

⁸⁵Aulus Gellius ca; 115-160 e.Kr. Var en latinsk författare som hade studerat i Aten.

⁸⁶Gellius 120-21, (bok 4,5-7).

Haruspices sägs ha kunnat använda blixtrar i krig, att de kunde kontrollera och styra dem mot motståndarna. Det finns rapporter från år 480, 426 och 356 f.Kr. om romare som blivit attackerade med blixtrar som *haruspices* använt i krigssituationer, detta var något som romarna ”visste” att *haruspices* kunde åstadkomma.⁸⁷ Det var en nedärvd etruskisk kunskap, inget för en romare, den romerska kungen Tullus Hostilius⁸⁸ figurerade i detta sammanhang som varnande exempel. Han var sjuk i pest och det som han tidigare hade tyckt var ovärdigt en kung, religionsfrågor, ockuperade nu plötsligt hans tankar. Han hittade bland kung Numas⁸⁹ kommentarer, vägledning till etruskiska hemliga blixtritualer, som han provar på, men han utför ritualen inkorrekt och Jupiters ilska drabbar honom omedelbart. Palatset träffas av blixten och Tullus försmäktar och dör ibland palatsets lågor.⁹⁰ Så att nedkalla blixten, det borde man överlåta åt *haruspices*.

4. Slutsats

Kan man utifrån det material som jag har presenterat säga att undersökningens syfte har fullbordats? Har ett svar avgivits på vad som var unikt med *haruspices*, såpass unikt att ett helt kollegium av dem bjöds in i romarriket? Var *Etrusca disciplina* med sina utövande *haruspices* helt outhärligt för romarna?

Etrusca disciplina var genom sin uppenbarade form och med sina skrifter mycket olik romarnas orthopraxis religion. Olikheterna gjorde att *Etrusca disciplina* innehöll mycket som var unikt och eftertraktansvärt för romarna. Man kan inte sträcka sig så långt att man hävdar att *ordo sexaginta haruspicum* var ett kollegium av betydande dignitet. De var aldrig organiserade jämsides med de andra romerska prästerskapen, utan de konsulterades och inkallades av senaten när behovet uppstod. Men de var ett kollegium och de stod beredda att vid önskemål om hjälp komma romarna till undsättning under en minst 670 år lång period. Hur och varför detta skedde har i analysen tydligt visats upp och de viktigaste orsakerna redovisas nedan.⁹¹

Det är bevisat att *haruspices* har varit närvarande i Rom och att de hade en lång tradition att falla tillbaka på, ända sen den tiden då Rom styrdes av etruskiska kungar. När romarna tillkallade dem så var det inte som etrusker utan som yrkesgruppen *haruspices*. De fanns inte bara i Rom, utan 13 andra romerska städer hade bevisligen under någon tid en kår av *haruspices*, detta blir ett bevis på, att det inte enbart var deras geografiska placering i Etrurien som lockade romarna.⁹²

⁸⁷MacBain 1982, 52 En tvåspråkig text från Pisaurum antyder att en *fulguriator* inte enbart kunde tyda utan också trola fram blixtrar.

⁸⁸Tullus Hostilius Roms tredje kung 672-640 f.Kr.

⁸⁹Numa Pompilius var kanske en verklig person och Roms andre kung 715-672 f.Kr.

⁹⁰Orlin 2010, 98, ursprungligen kommer uppgiften från Plinius *Naturalis Historiae* 2.140. och Livius 1.31.

⁹¹Fakta och verifierande fotnoter till detta stycke finns att hitta i 3.1 och 3.3.

⁹²Fakta och verifierande fotnoter till detta stycke finns att hitta i 3.3 och 3.2.

Fast *haruspices* kunde uppfattas som barbarer av romarna så gavs de tillträde att tolka och fatta politiska beslut. En tydlig indikation på att de var svåra att undvara. *Ordo sexaginta haruspicum* alla *haruspices* var födda in i det etruskiska finrummet, från vart och ett av de tolv etruskiska folken, genom att involvera dem gav romarna sig tillträde och möjlighet att använda etruskisk mark för att hejda fientliga styrkor innan de anlände till Rom.

Som imperiebyggare hade romarna för vana att integrera element från erövrade områden. Detta fyllde två funktioner delvis var det en maktmanifestation gentemot de erövrade folken och samtidigt ett erkännande åt nykomlingarna i romarriket. Som integrerat element fungerade *ordo sexaginta haruspicum* utmärkt. Romarna bevisade att de hade kontroll, genom att släppa *haruspices* in i det innersta styrande rummet och på samma gång välkomnade de medlemmarna ur de ledande etruskiska familjerna rakt in i romarrikets innersta politik. Romarna visade att de litade på etruskerna, men framförallt att de inte fruktade dem.⁹³

Under antiken var det inte ifrågasatt om man kunde sia, utan det handlade bara om vem som kunde det. *Ordo sexaginta haruspicum* blev en oumbärlig källa för romarna till det som behövde interpreteras ur de många järtecken som gudarna presenterade för dem. Det framgår tydligt att *haruspices* inte var intresserade av att pådyvla romarna *Etrusca disciplina*, utan de var där för att utföra specifika uppdrag. Som *haruspices* var man inte bara medveten om när gudarna var uppretade utan man hade också redskap för att kunna blidka dem. De hade också förmågan att genom olika tecken förutse vad som komma skulle. Att *ordo sexaginta haruspicum* kunde tolka fram ett positivt skeende ur olika förebud och tecken bör ha gjort dem speciellt attraktiva. Detta gav romarna utrymme att handla för att något positivt skulle ske inte bara sitta och avvakta för att undvika ett negativt resultat. *Haruspices* hade recepten och kunde ordinera den mest verksamma åtgärden.

Det fanns en vedertagen åsikt om att etruskerna var överlägsna i religiösa frågor och religiöst utförande, och vem hade inte velat förfoga över de bästa religiösa utövarna.⁹⁴

Ordo sexaginta haruspicum var ett riktigt kollegium. Inte på heltid med rutinuppdrag, utan de kallades in av den romerska senaten när behovet uppstod. De kallades in för sin yrkesskicklighet, inte som etrusker. De hade förmågan att genom interpretation och förutsägelser se vad som komma skulle, vilket inte de romerska *augurerna* kunde. Deras tolkningar kunde ge positiva resultat, inte heller detta en romersk förmåga. Romarna utnyttjade *haruspices* främst till att tolka olika järtecken samt bedöma hur man skulle agera för att blidka gudarna utifrån dem. I andra hand utnyttjades deras landområde som sköld och bromskloss mot fiender. Romarna var dragna till *Etrusca disciplina* för den gav dem en uppenbarad religion med profeter och religiösa texter, något som inte romarna hade i sin egen orthopraxis religion.

Etrusca disciplina, som utövades av *ordo sexaginta haruspicum* och dess medlemmar av *haruspices* från de tolv etruskiska folken var helt oumbärliga för romarna.

⁹³Fakta och verifierande fotnoter till detta stycke finns att hitta i 3.4 och 1.2.

⁹⁴Fakta och verifierande fotnoter till detta stycke finns att hitta i 3.1.1 och 3.2.

5 Personliga reflektioner

Ett par frågeställningar och tankar har väckts under arbetets gång med uppsatsen. Men jag har inte läst några texter eller andra forskares resultat att bekräfta dem med. Kanske kan de bli till uppslag för någon kommande uppsats.

Var romarna exceptionellt vidskepliga? Om så är fallet kan det då vara orsaken till att *ordo sexaginta haruspicum* blev så långlivade? De fortsatte att verka i hundratals år efter att den etruskiska kulturen och språket i övrigt förtvinat och hela Etrurien blivit romaniserat.

Varför utbildade inte romarna sina egna ungdomar i *Etrusca disciplina* och skapade ett *ordo sexaginta haruspicum* bestående av romare? Berodde det på att religion var så genuint etruskisk att det inte var tänkbart att utbilda egna icke etruskiska officiella *haruspices*?

Jag tror inte romarna tog till sig personligen av *Etrusca disciplina* och deltog i utövandet, utan de drog nog bara nytta av *haruspices* redan färdigtolkade resultat.

Denna religion som detta sällsynt religiösa folk utövade, var nog något som man föddes med och hade nedärvt i blodet sen urminnes tider.

Bibliografi

Modern litteratur

Barker & Rasmussen 1997	Barker, G., & Rasmussen, T., <i>The Etruscans</i> , Bodmin 1997.
Bonfante 1986	Bonfante, L., <i>Daily Life and Afterlife</i> . In: L. Bonfante (Ed.) <i>Etruscan Life and Afterlife-A handbook of Etruscan studies</i> , Detroit 1986.
Briquel 2007	Briquel, D., <i>Etruskerna</i> , 2007.
Davies 2008	Davies, J, P., <i>Rome's Religious History – Livy, Tacitus and Ammianus on their Gods</i> , Cambridge 2008.
Farney 2010	Farney, G, D., <i>Ethnic identity and aristocratic competition in Rome</i> , Cambridge 2010.

- Haynes 2000 Haynes, S., *Etruscan civilization – A cultural history*, Los Angeles 2000.
- Lawrence 1954 Lawrence, D, H., *Resa i etruskernas land*, Stockholm 1954.
- MacBain 1982 MacBain, B., *Prodigy and expiation: a study in religion and politics in Republican Rome*, Bryssel 1982.
- Orlin 2010 Orlin, E, M., *Foreign cults in Rome – Creating a roman empire*, NewYork 2010.
- Scheid 2003 Scheid, J., *An introduction to roman religion*, Bloomington 2003.
- Tatum 2006 Tatum, E, J., *Preface*, In: Thomson de Grummond, N. & Simon, E (Ed) *The religion of the etruscans*, Austin 2006.
- Thomson de Grummond 1986 Thomson de Grummond, N. *Rediscovery*. In: L. Bonfante (Ed.) *Etruscan Life and Afterlife-A handbook of Etruscan studies*, Detroit 1986.
- Thomson de Grummond A2006 Thomson de Grummond, N., *Prophets and Priests*. In: Thomson de Grummond, N. & Simon, E (Ed) *The religion of the etruscans*, Austin 2006.
- Thomson de Grummond B2006 Thomson de Grummond, N., *Appendix B; Selected Sources on Etruscan Religion* In: Thomson de Grummond, N. & Simon, E (Ed) *The religion of the etruscans*, Austin 2006.
- Torelli 1986 Torelli, M., *History: Land and People*. In: L. Bonfante (Ed.) *Etruscan Life and Afterlife-A handbook of Etruscan studies*, Detroit 1986.

Antika källor

Augustinus, *Bekännelser*, översatt av B. Ellenberg (Artos & Norma bokförlag) Skellefteå 2010.

Gellius Aulus, *Attiska nätter*, översatt av B. Cavallin (Forum) Uddevalla 1977.

Livius, Livy, *The early history of Rome*, Books I-V, translated by A de Selincourt (Penguin Classic) London 2002.

Bildförteckning

Försättsbladets *haruspex*, av Kajsa Strömberg; fritt efter förlaga från, Thomson de Grummond & Simon 2006 Sid.35, III.9.

Piacenzalevern (stycke 3.1.1) med tillstånd av Dott. Annamaria Carini Conservatore Museo Archeologico di Palazzo Farnese Responsabile Servizio Turismo e supporto iniziative culturali tel. 0523 492651/492663.